

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ
ΜΙΚΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
(ΠΑΔ)

Μάθημα 9^ο : Πρόληψη και Αντιμετώπιση
Προβλημάτων Συμπεριφοράς

ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΟΛΥΜΠΙΑ
dba0021@uowm.gr

Κεφάλαιο 1. Ψυχοκοινωνικό Κλίμα της Τάξης

- **1.1 Ορισμός και σημασία του ψυχοκοινωνικού κλίματος**
- **1.2 Ρόλος του/της εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση θετικού κλίματος**
- **1.3 Παράγοντες που επηρεάζουν το κλίμα της τάξης**
- **1.4 Επιπτώσεις του αρνητικού κλίματος στην εκπαιδευτική διαδικασία**

1.1 Ορισμός και σημασία του ψυχοκοινωνικού κλίματος

- Το ψυχοκοινωνικό κλίμα της τάξης αναφέρεται στη συνολική ατμόσφαιρα που διαμορφώνεται από τις διαπροσωπικές σχέσεις, τα συναισθήματα, τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και τις επικοινωνιακές δυναμικές μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας. Περιλαμβάνει την αίσθηση αποδοχής, εμπιστοσύνης, ασφάλειας και συνεργασίας που βιώνουν οι μαθητές και ο/η εκπαιδευτικός μέσα στην τάξη.

1.1 Ορισμός και σημασία του ψυχοκοινωνικού κλίματος

- Ένα θετικό ψυχοκοινωνικό κλίμα ενισχύει τη συναισθηματική ευεξία των μαθητών, ενδυναμώνει το **αίσθημα του ανήκειν και προάγει τη γνωστική και κοινωνική τους ανάπτυξη**. Η ποιότητα του κλίματος επηρεάζει άμεσα τη μαθησιακή διαδικασία, καθώς οι μαθητές νιώθουν πιο πρόθυμοι να συμμετάσχουν ενεργά, να εκφράσουν ιδέες, να συνεργαστούν και να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της μάθησης.
- Αντίθετα, ένα αρνητικό ή αδιάφορο κλίμα μπορεί να **προκαλέσει συναισθηματική απόσυρση, αύξηση των συγκρούσεων, χαμηλή αυτοεκτίμηση και αποδυνάμωση των κινήτρων για μάθηση**. Επομένως, το ψυχοκοινωνικό κλίμα αποτελεί θεμέλιο για την επιτυχία κάθε παιδαγωγικής παρέμβασης και εκπαιδευτικού στόχου.

1.2 Ρόλος του/της εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση θετικού κλίματος

- Ο/Η εκπαιδευτικός διαδραματίζει καίριο ρόλο στη διαμόρφωση και διατήρηση ενός θετικού ψυχοκοινωνικού κλίματος μέσα στην τάξη. Αποτελεί το κεντρικό πρόσωπο που επηρεάζει τόσο τις συμπεριφορές των μαθητών όσο και το γενικότερο πλαίσιο αλληλεπιδράσεων.
- Με τις στάσεις, τις προσδοκίες και τις παιδαγωγικές πρακτικές του/της, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να ενισχύσει την αίσθηση ασφάλειας, αποδοχής και εμπιστοσύνης. Η δίκαιη μεταχείριση όλων των μαθητών, η ενεργητική ακρόαση, η ενσυναίσθηση και η δημιουργία κλίματος σεβασμού και συνεργασίας συμβάλλουν ουσιαστικά στη θετική εμπειρία του μαθησιακού περιβάλλοντος.

1.2 Ρόλος του/της εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση θετικού κλίματος

Πρακτικές όπως:

- η θετική ανατροφοδότηση,
- η ενίσχυση της συμμετοχής,
- η ενθάρρυνση της αυτοέκφρασης και
- η διαχείριση των συγκρούσεων με παιδαγωγικό τρόπο, συντελούν στη διαμόρφωση ενός χώρου όπου οι μαθητές αισθάνονται ότι η γνώμη τους έχει αξία και ότι οι σχέσεις βασίζονται στην αμοιβαία εκτίμηση. Ο/Η εκπαιδευτικός λειτουργεί όχι μόνο ως φορέας γνώσης, αλλά και ως πρότυπο συμπεριφοράς, καθοδηγητής και υποστηρικτής της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των μαθητών.

1.3 Παράγοντες που επηρεάζουν το κλίμα της τάξης

- Το ψυχοκοινωνικό κλίμα της τάξης είναι το αποτέλεσμα της δυναμικής αλληλεπίδρασης πολλών παραγόντων, που σχετίζονται τόσο με τους ανθρώπους όσο και με το περιβάλλον της μάθησης. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι:
 - α) Ηγεσία του/της εκπαιδευτικού:**
Ο τρόπος με τον οποίο ο/η εκπαιδευτικός ασκεί την παιδαγωγική ηγεσία στην τάξη αποτελεί καθοριστικό παράγοντα. Μια ηγεσία που βασίζεται στη συνεργασία, τον σεβασμό και τη σαφή καθοδήγηση ενισχύει το θετικό κλίμα, ενώ αυταρχικές ή αποστασιοποιημένες στάσεις μπορεί να προκαλέσουν αποξένωση ή αντιδράσεις.
 - β) Ποιότητα σχέσεων μαθητών – εκπαιδευτικού:**
Η ύπαρξη σχέσεων εμπιστοσύνης, κατανόησης και θετικής επικοινωνίας μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικού ενισχύει το αίσθημα ασφάλειας και ανήκειν. Όταν οι μαθητές νιώθουν ότι ο/η εκπαιδευτικός ενδιαφέρεται για αυτούς, είναι πιο πρόθυμοι να συνεργαστούν και να συμμετέχουν.
 - γ) Διεπροσωπικές σχέσεις μεταξύ μαθητών:**
Η συνεργασία, η αλληλοβοήθεια και ο σεβασμός μεταξύ των μαθητών συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση υποστηρικτικής τάξης. Από την άλλη, φαινόμενα αποκλεισμού, εκφοβισμού ή ανταγωνιστικότητας υπονομεύουν το θετικό κλίμα.

1.3 Παράγοντες που επηρεάζουν το κλίμα της τάξης

δ) Επικοινωνιακές πρακτικές και γλώσσα:

Η χρήση ανοιχτής, δημοκρατικής και μη βίαιης επικοινωνίας συμβάλλει στην επίλυση συγκρούσεων και ενισχύει το αίσθημα αξιοπρέπειας και ισότητας. Η καλλιέργεια επικοινωνιακών δεξιοτήτων σε όλους τους μαθητές αποτελεί βασικό στοιχείο ενός υγιούς κλίματος.

ε) Φυσικό περιβάλλον της τάξης:

Ο χώρος μάθησης, η διαρρύθμιση, η αισθητική και η λειτουργικότητα του χώρου επηρεάζουν την ψυχολογία των μαθητών. Ένας καθαρός, ευχάριστος και οργανωμένος χώρος ενισχύει τη συγκέντρωση, τη συνεργασία και τη θετική διάθεση.

στ) Εξωσχολικοί και κοινωνικοί παράγοντες:

Η οικογενειακή κατάσταση, τα κοινωνικά πρότυπα, η πολιτισμική ποικιλομορφία και οι συνθήκες της κοινότητας στην οποία ανήκει η σχολική μονάδα, επηρεάζουν τις προσδοκίες, τις συμπεριφορές και τις αντιλήψεις των μαθητών, συμβάλλοντας στην πολυπλοκότητα του κλίματος.

1.4 Επιπτώσεις του αρνητικού κλίματος στην εκπαιδευτική διαδικασία

Ένα αρνητικό ή αποδιοργανωμένο ψυχοκοινωνικό κλίμα μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις τόσο στην ατομική ανάπτυξη των μαθητών όσο και στη συνολική αποτελεσματικότητα της μαθησιακής διαδικασίας. Οι κυριότερες επιπτώσεις περιλαμβάνουν:

- **α) Μαθησιακή αποστασιοποίηση και έλλειψη κινήτρων:**
Οι μαθητές που δεν αισθάνονται ασφάλεια ή αποδοχή συχνά αποσύρονται συναισθηματικά, χάνουν το ενδιαφέρον για τη μάθηση και εμφανίζουν χαμηλά επίπεδα συμμετοχής. Η αποστασιοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε μειωμένη απόδοση και εγκατάλειψη προσπαθειών.
- **β) Ανάπτυξη συγκρουσιακών συμπεριφορών:**
Η απουσία ορίων, σαφών κανόνων και θετικών προτύπων επικοινωνίας μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένα περιστατικά επιθετικότητας, εκφοβισμού και λεκτικών ή σωματικών συγκρούσεων μεταξύ μαθητών.
- **γ) Χαμηλή αυτοεκτίμηση και συναισθηματική ευαλωτότητα:**
Ένα περιβάλλον γεμάτο πίεση, κριτική ή αδιαφορία επιβαρύνει την ψυχική υγεία των μαθητών. Οι μαθητές μπορεί να βιώνουν άγχος, ανασφάλεια, αίσθημα απόρριψης και μειωμένη εμπιστοσύνη στις δυνατότητές τους.

1.4 Επιπτώσεις του αρνητικού κλίματος στην εκπαιδευτική διαδικασία

- **δ) Διατάραξη της παιδαγωγικής λειτουργίας:**
Ο χρόνος και η ενέργεια του/της εκπαιδευτικού καταναλώνονται περισσότερο στη διαχείριση συγκρούσεων ή δυσλειτουργιών αντί για τη διδακτική πράξη. Αυτό υποβαθμίζει την ποιότητα της διδασκαλίας και τη μάθηση όλων των μαθητών.
- **ε) Περιθωριοποίηση και κοινωνικός αποκλεισμός:**
Σε ένα περιβάλλον χωρίς κουλτούρα αποδοχής και συμπερίληψης, μαθητές από διαφορετικά κοινωνικά ή πολιτισμικά υπόβαθρα ενδέχεται να βιώσουν αποκλεισμό, γεγονός που ενισχύει τις ανισότητες και επιδεινώνει το κλίμα της τάξης.

Η πρόληψη και η αντιμετώπιση αυτών των επιπτώσεων προϋποθέτουν τη συστηματική καλλιέργεια ενός θετικού κλίματος, στο οποίο όλοι οι μαθητές νιώθουν ότι είναι ισότιμα μέλη μιας μαθησιακής κοινότητας που τους σέβεται και τους υποστηρίζει.

Κεφάλαιο 2. Τεχνικές Πρόληψης Συμπεριφορικών Προβλημάτων

- 2.1 Ενίσχυση θετικής συμπεριφοράς μέσω επιβράβευσης
- 2.2 Διαχείριση της τάξης με κανόνες και συνέπεια
- 2.3 Ενεργητική παρακολούθηση και πρόβλεψη συγκρούσεων
- 2.4 Συνεργασία με τους μαθητές για τη δημιουργία κοινών προσδοκιών

2.1 Ενίσχυση θετικής συμπεριφοράς μέσω επιβράβευσης

- Η ενίσχυση της θετικής συμπεριφοράς αποτελεί βασικό εργαλείο στην πρόληψη των προβλημάτων μέσα στην τάξη και στη διαμόρφωση ενός υποστηρικτικού και παραγωγικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Αντί να επικεντρώνεται αποκλειστικά στην τιμωρία της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς, ο/η εκπαιδευτικός καλλιεργεί και ενισχύει τις επιθυμητές συμπεριφορές μέσω της επιβράβευσης.
- **α) Τι είναι επιβράβευση;**
Η επιβράβευση είναι οποιαδήποτε ενέργεια ή αντίδραση που ακολουθεί μια θετική συμπεριφορά και αυξάνει την πιθανότητα επανάληψής της. Μπορεί να είναι υλική (π.χ. μικρά βραβεία), λεκτική (π.χ. έπαινος), συμβολική (π.χ. αυτοκόλλητα, βαθμοί) ή συναισθηματική (π.χ. έκφραση χαράς, ενθουσιασμού).
- **β) Μορφές επιβράβευσης στην εκπαιδευτική πράξη:**
- **Λεκτική επιβράβευση:** Εκφράσεις όπως «μπράβο», «συγχαρητήρια», «μου άρεσε ο τρόπος που...». Είναι άμεση, απλή και αποτελεσματική.
- **Ηθικές ανταμοιβές:** Δημόσια αναγνώριση προσπάθειας, ανάθεση υπευθυνότητας, ρόλοι ηγεσίας.
- **Συμβολικές ανταμοιβές:** Συλλογή πόντων, σημάτων, αυτοκόλλητων που οδηγούν σε μικρές «ανταμοιβές» (π.χ. περισσότερη ελεύθερη ώρα).
- **Ενίσχυση της προσπάθειας και όχι μόνο του αποτελέσματος:** Επικέντρωση στην πρόοδο, την επιμονή και την καλή πρόθεση.

2.1 Ενίσχυση θετικής συμπεριφοράς μέσω επιβράβευσης

- **γ) Παιδαγωγικές αρχές χρήσης επιβράβευσης:**
- Η επιβράβευση πρέπει να είναι **άμεση και συγκεκριμένη**, ώστε ο μαθητής να κατανοήσει ποια ακριβώς συμπεριφορά εκτιμήθηκε.
- Πρέπει να χρησιμοποιείται **με μέτρο**, ώστε να μη χάνει την αξία της ή να δημιουργεί εξάρτηση από εξωτερικά κίνητρα.
- Ο στόχος είναι η **εσωτερική κινητοποίηση**: Η επιβράβευση λειτουργεί ως ενδιαμέσος μηχανισμός για την ανάπτυξη της αυτενέργειας και της αυτορρύθμισης των μαθητών.
- Είναι σημαντικό να **προσαρμόζεται στις ανάγκες κάθε μαθητή**, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία, τα κίνητρα, την προσωπικότητα και το πλαίσιο.
- **δ) Οφέλη της επιβράβευσης:**
- Ενισχύει τη θετική συμπεριφορά και τη διάθεση για συμμετοχή.
- Δημιουργεί θετικό ψυχολογικό κλίμα και αίσθημα επιτυχίας.
- Ενδυναμώνει τη σχέση εκπαιδευτικού – μαθητή μέσα από την αναγνώριση.
- Καλλιεργεί θετικά πρότυπα συμπεριφοράς στην τάξη.

2.1 Ενίσχυση θετικής συμπεριφοράς μέσω επιβράβευσης

- **ε) Προσοχή σε πιθανά λάθη:**

Η υπερβολική, αδιάκριτη ή άδικη επιβράβευση μπορεί να μειώσει την αξία της ή να προκαλέσει αντιδράσεις από τους άλλους μαθητές. Επίσης, όταν στηρίζεται μόνο σε εξωτερικά κίνητρα, δεν ενισχύεται η αυθεντική αυτοπειθαρχία και το αίσθημα προσωπικής ευθύνης.

- Η επιβράβευση, όταν εφαρμόζεται με συνέπεια, ευαισθησία και παιδαγωγική ευφυΐα, αποτελεί έναν από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους ενίσχυσης της θετικής συμπεριφοράς, διαμορφώνοντας έναν πολιτισμό συνεργασίας και αλληλοσεβασμού στην τάξη.

2.2 Διαχείριση της τάξης με κανόνες και συνέπεια

- Η αποτελεσματική διαχείριση της τάξης στηρίζεται στην καθιέρωση σαφών κανόνων συμπεριφοράς και στην εφαρμογή τους με συνέπεια.
- Οι κανόνες λειτουργούν ως πλαίσιο ασφαλείας που διευκολύνει τη μάθηση, ενισχύει την υπευθυνότητα των μαθητών και προάγει τη συνεργασία και τον σεβασμό.

α) Η σημασία των κανόνων στην εκπαιδευτική διαδικασία:

- Οι κανόνες καθορίζουν τα όρια του αποδεκτού και του ανεπίτρεπτου
- Διασφαλίζοντας την ομαλή λειτουργία της τάξης.
- Δημιουργούν μια προβλέψιμη και σταθερή καθημερινότητα, μειώνοντας την αβεβαιότητα και ενισχύοντας το αίσθημα ασφάλειας των μαθητών.

2.2 Διαχείριση της τάξης με κανόνες και συνέπεια

β) Πώς διαμορφώνονται αποτελεσματικοί κανόνες:

- **Σαφήνεια και απλότητα:** Οι κανόνες πρέπει να είναι κατανοητοί, διατυπωμένοι με θετικό τρόπο (τι επιτρέπεται αντί για τι απαγορεύεται) και προσαρμοσμένοι στην ηλικία των μαθητών.
- **Περιορισμένος αριθμός:** Ένας μικρός αριθμός βασικών κανόνων είναι πιο εύκολος να θυμάται και να εφαρμόζεται.
- **Συμμετοχική διαμόρφωση:** Όταν οι μαθητές συμμετέχουν στη δημιουργία των κανόνων, τους θεωρούν πιο δίκαιους και νιώθουν μεγαλύτερη δέσμευση στην τήρησή τους.
- **Εκπαίδευση στη χρήση τους:** Οι κανόνες πρέπει να συζητούνται, να δίνονται παραδείγματα εφαρμογής και να γίνεται εξάσκηση, ιδιαίτερα στις πρώτες εβδομάδες της σχολικής χρονιάς.

2.2 Διαχείριση της τάξης με κανόνες και συνέπεια

- **γ) Η αξία της συνέπειας:**

Η συνέπεια στην εφαρμογή των κανόνων είναι εξίσου σημαντική με τη διατύπωσή τους. Όταν οι μαθητές γνωρίζουν ότι κάθε συμπεριφορά αντιμετωπίζεται με προβλεψιμότητα και δικαιοσύνη, αναπτύσσουν εμπιστοσύνη προς τον/την εκπαιδευτικό και την τάξη ως σύνολο. Η ασυνέπεια, από την άλλη, δημιουργεί σύγχυση, αίσθημα αδικίας και ευνοεί τη δοκιμή ορίων.

- **δ) Η διαχείριση των παραβάσεων:**

Η παραβίαση των κανόνων δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται με αυστηρότητα ή τιμωρητική διάθεση, αλλά με στόχο την παιδαγωγική αποκατάσταση. Η λογική συνέπεια, ο διάλογος και η αναστοχαστική προσέγγιση ενισχύουν την υπευθυνότητα και τη δυνατότητα αυτοδιόρθωσης των μαθητών.

- **ε) Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού:**

Ο/Η εκπαιδευτικός πρέπει να λειτουργεί ως πρότυπο τήρησης κανόνων, επιδεικνύοντας δίκαιη και ήρεμη στάση απέναντι σε όλες τις συμπεριφορές. Η σταθερότητα και η συναισθηματική νοημοσύνη του/της συμβάλλουν στη διατήρηση ενός κλίματος ασφάλειας και σεβασμού.

Η καθιέρωση και εφαρμογή κανόνων με συνέπεια δεν περιορίζει τους μαθητές, αλλά αντίθετα τους ενδυναμώνει, **δίνοντάς τους ξεκάθαρα πλαίσια μέσα στα οποία μπορούν να λειτουργήσουν, να εκφραστούν και να αναπτυχθούν υπεύθυνα.**

2.3 Ενεργητική παρακολούθηση και πρόβλεψη συγκρούσεων

- Η ενεργητική παρακολούθηση της τάξης είναι μια **βασική στρατηγική πρόληψης προβλημάτων συμπεριφοράς**, καθώς επιτρέπει στον/στην εκπαιδευτικό να εντοπίζει έγκαιρα τις εντάσεις, να κατανοεί τη δυναμική της ομάδας και να παρεμβαίνει πριν τα προβλήματα εξελιχθούν σε σοβαρές συγκρούσεις.
- **α) Τι είναι η ενεργητική παρακολούθηση:**
Πρόκειται για τη συστηματική, συνειδητή και συνεχή παρατήρηση της συμπεριφοράς των μαθητών κατά τη διάρκεια του μαθήματος, τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο. Δεν αφορά απλώς τη σωματική παρουσία του/της εκπαιδευτικού, αλλά την ενεργή εγρήγορση και την ικανότητα αναγνώρισης σημάτων έντασης ή ενόχλησης.

2.3 Ενεργητική παρακολούθηση και πρόβλεψη συγκρούσεων

- **β) Τεχνικές ενεργητικής παρακολούθησης:**
- **Κίνηση μέσα στην τάξη:** Η φυσική παρουσία του/της εκπαιδευτικού σε διαφορετικά σημεία της αίθουσας αποτρέπει ανεπιθύμητες συμπεριφορές και ενισχύει την εγγύτητα με τους μαθητές.
- **Οπτική επαφή και μη λεκτικά σήματα:** Η συχνή επαφή με το βλέμμα, οι εκφράσεις του προσώπου και οι χειρονομίες επικοινωνούν την προσοχή του/της εκπαιδευτικού.
- **Προσεκτική ακρόαση και παρατήρηση:** Η ικανότητα να αντιλαμβάνεται κανείς αλλαγές στη διάθεση, στη στάση σώματος ή στον τόνο φωνής των μαθητών είναι καθοριστική για την έγκαιρη παρέμβαση.
- **Άτυπος διάλογος:** Οι σύντομες, μη επίσημες συνομιλίες με τους μαθητές (π.χ. στα διαλείμματα) προσφέρουν πληροφορίες για την κοινωνική δυναμική της ομάδας.

2.3 Ενεργητική παρακολούθηση και πρόβλεψη συγκρούσεων

- **γ) Πλεονεκτήματα της έγκαιρης πρόβλεψης συγκρούσεων:**
- Αποτρέπεται η κλιμάκωση εντάσεων.
- Ελαχιστοποιούνται οι αρνητικές επιπτώσεις στην υπόλοιπη τάξη.
- Οι μαθητές νιώθουν ότι υπάρχει δίκαιη και φροντιστική καθοδήγηση.
- Ο/Η εκπαιδευτικός κερδίζει σε αξιοπιστία και παιδαγωγική αποτελεσματικότητα.

2.3 Ενεργητική παρακολούθηση και πρόβλεψη συγκρούσεων

- **δ) Παρεμβάσεις πρόληψης:**
- **Αλλαγή δραστηριότητας ή θέσης μαθητών**, όταν παρατηρούνται ενδείξεις δυσαρέσκειας ή σύγκρουσης.
- **Χρήση χιούμορ ή αποσυμπίεσης** για αποφυγή έντασης.
- **Ατομικές υπενθυμίσεις ή προτροπές** χωρίς δημόσια έκθεση των μαθητών.
- **Συστηματικός έλεγχος των ομαδικών εργασιών**, ώστε να διασφαλίζεται η ισόρροπη συμμετοχή και να αποφεύγεται η περιθωριοποίηση.
- **ε) Καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης:**
Η ενεργητική παρακολούθηση δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως έλεγχος ή αυστηρή επιτήρηση, αλλά ως ένδειξη ενδιαφέροντος. Όταν εφαρμόζεται με διακριτικότητα και ενσυναίσθηση, συμβάλλει στην ενίσχυση του αισθήματος φροντίδας και αποδοχής στην τάξη.
- Η πρόληψη συγκρούσεων μέσω ενεργητικής παρακολούθησης είναι μια δεξιότητα που αναπτύσσεται με εμπειρία, παιδαγωγική εγρήγορση και διαρκή ενδιαφέρον για την ευημερία των μαθητών και την εύρυθμη λειτουργία της ομάδας.

2.4 Συνεργασία με τους μαθητές για τη δημιουργία κοινών προσδοκιών

- Η δημιουργία ενός αποτελεσματικού πλαισίου συμπεριφοράς στην τάξη δεν μπορεί να βασίζεται αποκλειστικά σε κανόνες που επιβάλλονται από τον/την εκπαιδευτικό. Αντιθέτως, η συμμετοχική προσέγγιση, όπου οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση των κανόνων και των αξιών της τάξης, ενισχύει την υπευθυνότητα, την εσωτερική πειθαρχία και τη δέσμευση όλων προς ένα κοινό όραμα συνεργασίας και σεβασμού.
- **α) Τι σημαίνει “κοινές προσδοκίες”;**
Αναφερόμαστε στη συλλογική κατανόηση και αποδοχή των επιθυμητών συμπεριφορών, στάσεων και τρόπων αλληλεπίδρασης που προάγουν την ομαλή λειτουργία της τάξης. Δεν είναι μόνο οι “κανόνες”, αλλά και η κουλτούρα που διαμορφώνεται μέσα από τη συνεργασία και τον διάλογο.

2.4 Συνεργασία με τους μαθητές για τη δημιουργία κοινών προσδοκιών

β) Οφέλη της συμμετοχικής προσέγγισης:

- Οι μαθητές αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως **συνευθυνόμενα μέλη της τάξης**, κάτι που ενισχύει τη δέσμευσή τους στην τήρηση των συμφωνημένων κανόνων.
- Καλλιεργείται **δημοκρατικό ήθος**, όπου κάθε φωνή έχει σημασία και οι αποφάσεις προκύπτουν μέσα από διάλογο.
- Ενισχύεται η **αυτογνωσία και η κοινωνική υπευθυνότητα**, καθώς οι μαθητές καλούνται να σκεφτούν όχι μόνο τι είναι καλό για τον εαυτό τους, αλλά και για την ομάδα.
- Δημιουργείται **παιδαγωγική συμμαχία** ανάμεσα στον/στην εκπαιδευτικό και τους μαθητές

2.4 Συνεργασία με τους μαθητές για τη δημιουργία κοινών προσδοκιών

γ) Πρακτικές εφαρμογής στην τάξη:

- **Συζήτηση στις αρχές της σχολικής χρονιάς** για το τι σημαίνει «καλή συμπεριφορά», «σεβασμός» ή «συνεργασία». Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να καταγράψει τις ιδέες των μαθητών σε έναν κοινό πίνακα.
- **Διαμόρφωση "συμβολαίου τάξης"** που υπογράφεται από όλα τα μέλη – ένα σύνολο συμφωνιών που αντικατοπτρίζει τις κοινές προσδοκίες.
- **Τακτική αναστοχαστική αξιολόγηση:** Κατά τη διάρκεια της χρονιάς, οι μαθητές μπορούν να επανεξετάζουν και να προτείνουν αλλαγές ή προσθήκες στους κανόνες, προσαρμόζοντάς τους στις ανάγκες που προκύπτουν.
- **Αξιοποίηση ομαδικών δραστηριοτήτων** για την ενίσχυση της συνεργασίας και της επικοινωνίας, που εμπεδώνουν στην πράξη τις κοινές αξίες.
- **δ) Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού:**
Ο/Η εκπαιδευτικός λειτουργεί ως συντονιστής και καθοδηγητής της διαδικασίας. Δεν παραιτείται από τον παιδαγωγικό του/της ρόλο, αλλά υποστηρίζει τους μαθητές να εκφράσουν τις απόψεις τους και να κατανοήσουν τις συνέπειες των επιλογών τους.

2.4 Συνεργασία με τους μαθητές για τη δημιουργία κοινών προσδοκιών

ε) Προϋποθέσεις επιτυχίας:

- Ειλικρινής διάλογος και αποδοχή διαφορετικών απόψεων.
- Καλλιέργεια εμπιστοσύνης και αίσθησης ασφάλειας.
- Συνέπεια στην εφαρμογή των συμφωνημένων προσδοκιών.
- Ενίσχυση της θετικής συμπεριφοράς όταν ανταποκρίνεται στις κοινές αξίες.
- Η δημιουργία κοινών προσδοκιών είναι μια διαδικασία ενδυνάμωσης της μαθητικής φωνής και καλλιέργειας μιας δημοκρατικής κουλτούρας στην τάξη. Όταν οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση του πλαισίου της σχολικής ζωής, αναπτύσσουν δεξιότητες πολιτότητας και υπευθυνότητας που ξεπερνούν το σχολικό περιβάλλον.

Κεφάλαιο 3. Τεχνικές Αντιμετώπισης Προβληματικής Συμπεριφοράς

- 3.1 Εφαρμογή λογικών συνεπειών και όχι τιμωρίας
- 3.2 Χρήση της τεχνικής «χρόνου ηρεμίας» (time-out)
- 3.3 Επανορθωτικές πρακτικές και διαμεσολάβηση συγκρούσεων
- 3.4 Ατομική υποστήριξη μαθητών με επαναλαμβανόμενη προβληματική συμπεριφορά

3.1 Εφαρμογή λογικών συνεπειών και όχι τιμωρίας

- Η διαχείριση της προβληματικής συμπεριφοράς στην τάξη δεν χρειάζεται να περιλαμβάνει τιμωρίες. Αντιθέτως, η χρήση **λογικών συνεπειών** αποτελεί μια παιδαγωγικά πιο αποτελεσματική και ανθρώπινη προσέγγιση, η οποία προάγει την υπευθυνότητα, την αυτογνωσία και τη συνειδητή λήψη αποφάσεων από τους μαθητές.

α) Τι είναι οι λογικές συνέπειες;

Οι λογικές συνέπειες είναι οι φυσικές και σχετικές επιπτώσεις μιας ανεπιθύμητης συμπεριφοράς που εφαρμόζονται με στόχο τη διόρθωση και όχι την τιμωρία. Σε αντίθεση με την παραδοσιακή τιμωρία που βασίζεται στον έλεγχο, τον φόβο ή την εκδίκηση, οι λογικές συνέπειες έχουν **εκπαιδευτικό χαρακτήρα** και αποσκοπούν στην **αποκατάσταση της συμπεριφοράς**.

3.1 Εφαρμογή λογικών συνεπειών και όχι τιμωρίας

β) Βασικά χαρακτηριστικά των λογικών συνεπειών:

- **Συνέπεια με τη συμπεριφορά:** Η συνέπεια πρέπει να σχετίζεται άμεσα με την πράξη (π.χ. αν κάποιος σπάσει κάτι επίτηδες, να αναλάβει να το φτιάξει ή να το αντικαταστήσει).
- **Σεβασμός:** Η εφαρμογή πρέπει να γίνεται με ηρεμία, χωρίς θυμό, φωνές ή ταπείνωση.
- **Δικαιοσύνη και προβλεψιμότητα:** Οι συνέπειες είναι γνωστές εκ των προτέρων και εφαρμόζονται με συνέπεια σε όλους.
- **Εκπαιδευτική πρόθεση:** Ο στόχος είναι να μάθει ο μαθητής από την εμπειρία, όχι να «τιμωρηθεί».

3.1 Εφαρμογή λογικών συνεπειών και όχι τιμωρίας

γ) Παραδείγματα λογικών συνεπειών:

- **Αν κάποιος φωνάζει συνεχώς κατά τη διάρκεια της εργασίας ομάδας,** του ζητείται να δουλέψει μόνος/η του για λίγη ώρα και να επανενταχθεί μόλις νιώσει έτοιμος/η να συνεργαστεί.
- **Αν ένας μαθητής γράφει στους τοίχους,** του ζητείται να καθαρίσει την επιφάνεια ή να συμμετάσχει σε δράση αποκατάστασης.
- **Αν κάποιος κοροϊδεύει συμμαθητές,** ακολουθεί συζήτηση με στόχο την κατανόηση του αντίκτυπου της πράξης του και συμμετοχή σε δραστηριότητα συμφιλίωσης.

3.1 Εφαρμογή λογικών συνεπειών και όχι τιμωρίας

δ) Διαφορές μεταξύ πειθαρχίας με λογικές συνέπειες και τιμωρίας:

Τιμωρία	Λογική συνέπεια
Προκαλεί φόβο ή ντροπή	Προάγει υπευθυνότητα
Είναι συχνά άσχετη με τη συμπεριφορά	Συνδέεται άμεσα με την πράξη
Εφαρμόζεται από θέση ισχύος	Εφαρμόζεται με σεβασμό και διάλογο
Στοχεύει στον έλεγχο	Στοχεύει στη μάθηση και την αποκατάσταση

3.1 Εφαρμογή λογικών συνεπειών και όχι τιμωρίας

ε) Προϋποθέσεις επιτυχούς εφαρμογής:

- Εκκάθαρη επικοινωνία των προσδοκιών και των πιθανών συνεπειών.
- Σταθερότητα και συνέπεια από την πλευρά του/της εκπαιδευτικού.
- Ανάπτυξη κλίματος εμπιστοσύνης, ώστε οι μαθητές να μη φοβούνται τη διόρθωση.
- Χρόνος για αναστοχασμό: συζήτηση με τον/την μαθητή/τρια για το τι συνέβη, τι ένιωσε, και τι θα μπορούσε να κάνει διαφορετικά στο μέλλον.

3.2 Χρήση της τεχνικής «χρόνου ηρεμίας» (time-out)

- Η τεχνική του **«χρόνου ηρεμίας» (time-out)** αποτελεί μια παιδαγωγική μέθοδο που εφαρμόζεται ως ήπια, μη βίαιη παρέμβαση σε περιπτώσεις επαναλαμβανόμενης ή έντονης προβληματικής συμπεριφοράς. Στόχος της δεν είναι η τιμωρία, αλλά η **παροχή χρόνου και χώρου στο παιδί** ώστε να ηρεμήσει, να ανακτήσει τον έλεγχο και να επανέλθει στη μαθησιακή διαδικασία με ανανεωμένη διάθεση.

α) Τι είναι ο χρόνος ηρεμίας:

Ο χρόνος ηρεμίας είναι ένα σύντομο διάστημα κατά το οποίο ο μαθητής απομακρύνεται από το σημείο δράσης ή την ομάδα, ώστε να έχει την ευκαιρία να ρυθμίσει τα συναισθήματά του, να αποφορτιστεί και να σκεφτεί τη συμπεριφορά του. Η εφαρμογή πρέπει να είναι **ουδέτερη, χωρίς τιμωρητικό τόνο**, και πάντα στο πλαίσιο της φροντίδας και της υποστήριξης.

β) Πότε εφαρμόζεται:

Η τεχνική χρησιμοποιείται όταν:

- Ο μαθητής εμφανίζει έντονη αναστάτωση ή θυμό.
- Υπάρχει σύγκρουση με συμμαθητή ή επιθετική συμπεριφορά.
- Ο μαθητής δεν μπορεί να συγκεντρωθεί ή διαταράσσει συστηματικά τη ροή του μαθήματος.
- Οι υπόλοιπες παρεμβάσεις (υπενθύμιση κανόνων, βλέμμα, διακριτική παρατήρηση) δεν έχουν αποτέλεσμα.

3.2 Χρήση της τεχνικής «χρόνου ηρεμίας» (time-out)

γ) Πώς εφαρμόζεται σωστά:

- **Προετοιμασία και σαφήνεια:** Η τεχνική πρέπει να έχει συζητηθεί από πριν με την τάξη, ώστε οι μαθητές να την αντιλαμβάνονται ως εργαλείο αυτορρύθμισης, όχι τιμωρίας.
- **Καθορισμένος χώρος:** Ένα ήρεμο, ασφαλές σημείο εντός ή εκτός τάξης (π.χ. «γωνιά ηρεμίας») όπου ο μαθητής μπορεί να αποσυρθεί για λίγα λεπτά.
- **Σύντομη διάρκεια:** Η διάρκεια εξαρτάται από την ηλικία και την περίπτωση, αλλά δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 5-10 λεπτά. Στόχος είναι η συναισθηματική ανάκαμψη, όχι ο αποκλεισμός.
- **Υποστήριξη κατά την επιστροφή:** Ο/Η εκπαιδευτικός υποδέχεται τον μαθητή θετικά και του δίνει την ευκαιρία να επιστρέψει στην ομάδα χωρίς στίγμα ή ενοχή.
- **Αναστοχαστικός διάλογος:** Εφόσον χρειάζεται, γίνεται σύντομη συζήτηση για το τι συνέβη, πώς ένιωσε ο μαθητής και τι θα μπορούσε να κάνει διαφορετικά την επόμενη φορά.

δ) Τι πρέπει να αποφεύγεται:

- Η χρήση του time-out ως απειλή.
- Η δημόσια έκθεση ή ο εξευτελισμός του μαθητή.
- Η υπερβολική διάρκεια ή απομόνωση χωρίς υποστήριξη.
- Η εφαρμογή χωρίς προηγούμενη παιδαγωγική εξήγηση.

3.2 Χρήση της τεχνικής «χρόνου ηρεμίας» (time-out)

ε) Παιδαγωγικά οφέλη:

- Συμβάλλει στη **συναισθηματική ρύθμιση** των μαθητών.
- Ενισχύει την **αυτορρύθμιση και την επίγνωση** της συμπεριφοράς.
- Διατηρεί **ήρεμο κλίμα στην τάξη** χωρίς τιμωρητικές πρακτικές.
- Υποστηρίζει τη **σχέση μαθητή – εκπαιδευτικού**, καθώς μεταφέρει το μήνυμα: «Είσαι υπεύθυνος/η για τις πράξεις σου, αλλά είσαι και αποδεκτός/ή ως μέλος της ομάδας.»
- Η τεχνική του χρόνου ηρεμίας, όταν εφαρμόζεται με ενσυναίσθηση και συνέπεια, αποτελεί μια ισχυρή στρατηγική για την αντιμετώπιση προβληματικών συμπεριφορών χωρίς συγκρούσεις ή στιγματισμούς, υποστηρίζοντας ταυτόχρονα την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών.

3.3 Επανορθωτικές πρακτικές και διαμεσολάβηση συγκρούσεων

- Οι επανορθωτικές πρακτικές και η διαμεσολάβηση συγκρούσεων αποτελούν σύγχρονες, παιδαγωγικές προσεγγίσεις για τη διαχείριση των ενδοσχολικών συγκρούσεων και την αποκατάσταση των διαπροσωπικών σχέσεων στην τάξη. Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές πειθαρχικές πρακτικές που επικεντρώνονται στην επιβολή ποινών, αυτές οι μέθοδοι έχουν ως στόχο **τη συμφιλίωση, τη δικαιοσύνη και την κοινωνική μάθηση.**

α) Τι είναι οι επανορθωτικές πρακτικές;

Πρόκειται για στρατηγικές που επιδιώκουν την **αποκατάσταση της βλάβης** που έχει προκληθεί από μία συμπεριφορά και την **επανασύνδεση του μαθητή με την κοινότητα της τάξης**. Δεν περιορίζονται στην επιβολή κάποιας συνέπειας, αλλά καλλιεργούν τη συνειδητοποίηση, την ανάληψη ευθύνης και τη δημιουργία θετικών σχέσεων.

β) Παραδείγματα επανορθωτικών πρακτικών:

- Ένας μαθητής που κορόιδεψε συμμαθητή μπορεί να συμμετάσχει σε δραστηριότητα όπου **εκφράζει ειλικρινή συγγνώμη** και αναγνωρίζει το συναίσθημα του άλλου.
- Σε περίπτωση φθοράς υλικών ή σχολικής περιουσίας, ο μαθητής καλείται να **συμβάλει στην αποκατάστασή τους** ή να ενισχύσει με άλλον τρόπο την τάξη.
- Ενθαρρύνεται η **συζήτηση μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών** ώστε να ακουστούν οι απόψεις και τα συναισθήματά τους και να συμφωνηθεί από κοινού ένα πλάνο αποκατάστασης.

3.3 Επανορθωτικές πρακτικές και διαμεσολάβηση συγκρούσεων

γ) Η διαμεσολάβηση συγκρούσεων:

Η διαμεσολάβηση είναι μια οργανωμένη διαδικασία επίλυσης διαφορών με τη βοήθεια τρίτου προσώπου (εκπαιδευτικού ή ακόμα και εκπαιδευμένου μαθητή), το οποίο δεν παίρνει το μέρος κανενός, αλλά διευκολύνει την επικοινωνία και την κατανόηση.

- **Βήματα διαμεσολάβησης:**
- **Ορισμός της σύγκρουσης:** Τα εμπλεκόμενα μέρη εξηγούν τι συνέβη από τη δική τους οπτική.
- **Έκφραση συναισθημάτων:** Καλλιεργείται η ενσυναίσθηση με την έκφραση του πώς ένιωσε κάθε πλευρά.
- **Αναγνώριση ευθύνης:** Οι μαθητές εντοπίζουν τη δική τους συμμετοχή στη σύγκρουση.
- **Αναζήτηση λύσης:** Οι ίδιοι προτείνουν τρόπους επίλυσης και επανόρθωσης.
- **Συμφωνία και δέσμευση:** Καταλήγουν σε κοινά αποδεκτή λύση, που καταγράφεται και τηρείται.
- **δ) Παιδαγωγική αξία των επανορθωτικών πρακτικών:**
- Αναπτύσσουν την ενσυναίσθηση και την ηθική συνείδηση.
- Καλλιεργούν δεξιότητες επίλυσης συγκρούσεων και ενεργητικής ακρόασης.
- Ενισχύουν την κοινωνική συνοχή και την αίσθηση κοινότητας.
- Μειώνουν την επαναληψιμότητα αρνητικών συμπεριφορών.

3.3 Επανορθωτικές πρακτικές και διαμεσολάβηση συγκρούσεων

ε) Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού:

Ο/Η εκπαιδευτικός ενισχύει το κλίμα εμπιστοσύνης, διατηρεί ουδετερότητα, διαχειρίζεται τη διαδικασία με ευαισθησία και ενισχύει την ενεργό συμμετοχή των μαθητών. Ο ρόλος δεν είναι να επιβάλει λύσεις, αλλά να ενδυναμώνει τους μαθητές να τις αναζητούν μόνοι τους.

- Οι επανορθωτικές πρακτικές δεν είναι απλώς τεχνικές διαχείρισης συμπεριφοράς, αλλά **μια ολόκληρη παιδαγωγική φιλοσοφία**, που στηρίζεται στον σεβασμό, την επανένταξη και τη δύναμη του διαλόγου.

3.4 Ατομική υποστήριξη μαθητών με επαναλαμβανόμενη προβληματική συμπεριφορά

- Όταν ένας μαθητής παρουσιάζει **συστηματικά προβληματική συμπεριφορά**, αυτό συνήθως αποτελεί ένδειξη βαθύτερων δυσκολιών που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν αποκλειστικά μέσα από γενικούς κανόνες τάξης ή περιστασιακές παρεμβάσεις. Σε τέτοιες περιπτώσεις απαιτείται **στοχευμένη, εξατομικευμένη και μακροπρόθεσμη υποστήριξη**, προσαρμοσμένη στις ανάγκες του παιδιού.

α) Αναγνώριση και κατανόηση του προβλήματος:

Η επιφανειακή αντίδραση σε προβληματικές συμπεριφορές (π.χ. επιθετικότητα, απόσυρση, προκλητικότητα) μπορεί να οδηγήσει σε στιγματισμό ή κλιμάκωση. Είναι σημαντικό ο/η εκπαιδευτικός να εστιάσει στο «γιατί» της συμπεριφοράς:

- Υπάρχουν **γνωστικές ή μαθησιακές δυσκολίες**;
- Υπάρχει **συναισθηματική ανασφάλεια ή έλλειψη αυτοεκτίμησης**;
- Το παιδί αντιμετωπίζει **κοινωνικά ή οικογενειακά προβλήματα**;
- Έχει **ανεπαρκείς κοινωνικές δεξιότητες** ή αδυναμία διαχείρισης συναισθημάτων;

3.4 Ατομική υποστήριξη μαθητών με επαναλαμβανόμενη προβληματική συμπεριφορά

β) Σχέδιο εξατομικευμένης παρέμβασης (Individual Support Plan):

Η υποστήριξη χρειάζεται να οργανωθεί συστηματικά μέσα από ένα σχέδιο που περιλαμβάνει:

- **Καθορισμό στόχων:** Ποια συμπεριφορά θέλουμε να αλλάξει και πώς θα μετρηθεί η πρόοδος.
- **Παρατήρηση και καταγραφή:** Χρονική, ποιοτική και ποσοτική παρακολούθηση της συμπεριφοράς.
- **Προληπτικά μέτρα:** Αλλαγές στη διδασκαλία, τη δομή του μαθήματος ή την οργάνωση της τάξης που προλαμβάνουν τις εκρήξεις ή τις συγκρούσεις.
- **Επιβράβευση μικρών βημάτων προόδου:** Η ενίσχυση της θετικής προσπάθειας είναι καθοριστική.
- **Αναστοχαστικές συζητήσεις:** Σταθερές, ήρεμες, προσωπικές συζητήσεις που βοηθούν τον μαθητή να κατανοήσει τη συμπεριφορά του.

3.4 Ατομική υποστήριξη μαθητών με επαναλαμβανόμενη προβληματική συμπεριφορά

γ) Συνεργασία με ειδικούς και γονείς:

Η πολυδιάστατη φύση της προβληματικής συμπεριφοράς καθιστά αναγκαία τη **διεπιστημονική συνεργασία**. Ο/Η εκπαιδευτικός χρειάζεται να επικοινωνήσει και να συνεργαστεί με:

- **Γονείς/κηδεμόνες** για την κατανόηση του οικογενειακού πλαισίου και τη συνέπεια μεταξύ σχολείου και σπιτιού.
- **Σχολικούς ψυχολόγους ή κοινωνικούς λειτουργούς**, για την αξιολόγηση και την υποστήριξη.
- **Ειδικούς παιδαγωγούς**, όταν εμπλέκονται μαθησιακές δυσκολίες ή αναπτυξιακές ιδιαιτερότητες.

δ) Διατήρηση της σχέσης εμπιστοσύνης:

Ακόμα και όταν ένας μαθητής δυσκολεύεται επανειλημμένα να συμμορφωθεί, είναι κρίσιμο να συνεχίζει να αισθάνεται ότι ο/η εκπαιδευτικός **δεν τον απορρίπτει ως πρόσωπο**.

Η σταθερότητα, η αποδοχή, η ήρεμη παρουσία και η συνεχιζόμενη προσφορά ευκαιριών για αποκατάσταση είναι βασικά στοιχεία για τη διατήρηση της παιδαγωγικής σχέσης.

3.4 Ατομική υποστήριξη μαθητών με επαναλαμβανόμενη προβληματική συμπεριφορά

ε) Μακροπρόθεσμος στόχος: Αυτορρύθμιση και ενδυνάμωση

Ο τελικός στόχος δεν είναι απλώς να σταματήσει μια προβληματική συμπεριφορά, αλλά να **ενδυναμωθεί ο μαθητής**, να κατανοήσει τις πράξεις του, να αποκτήσει εναλλακτικούς τρόπους έκφρασης και να λειτουργεί αυτόνομα μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο της τάξης.

- Η ατομική υποστήριξη είναι μια πράξη **εκπαιδευτικής φροντίδας** και **κοινωνικής ευθύνης**, που αντανακλά την πεποίθηση ότι κάθε παιδί μπορεί να αναπτυχθεί και να ενταχθεί ενεργά σε μια μαθησιακή κοινότητα, αρκεί να του δοθεί η κατάλληλη βοήθεια, χρόνος και κατανόηση.